

บทที่ 1

บทนำ (Introduction)

บทบาทของสื่อมวลชนในปัจจุบัน นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชน สามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ จากปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรชีวภาพข้าวหอมมะลิไทยของชาวต่างชาติ ผู้วิจัยเป็นหนึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงวิชาชีพสื่อสารมวลชนมองว่าสื่อมวลชนน่าจะมีบทบาทในเรื่องนี้ ในการกระตุ้นเตือนผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้ตระหนักถึงทรัพยากรอันมีค่าของชาติไว้ ดังนั้น การศึกษาภาพอนาคตของสื่อมวลชนในบทบาทการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิไทยจึงเกิดขึ้น

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Context and Significance of the Problem)

ข้าวหอมมะลิ (Thai Jasmine rice or Thai Home Mali) เป็นสายพันธุ์ข้าว ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย มีลักษณะกลิ่นหอมคล้ายใบเตย เป็นพันธุ์ข้าวซึ่งปลูกในประเทศไทยมีคุณภาพที่ดีที่สุดในโลก แม้จะมีการทดลองปลูกในหลายพื้นที่ของโลก แต่ก็ไม่มีคุณภาพเท่ากับปลูกในประเทศไทย ข้าวหอมมะลินับเป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญอย่างยิ่งของประเทศไทย

วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันและเกี่ยวข้องกับข้าวตลอดชีวิต คนไทยเติบโตมาด้วยการกินข้าว ไม่ว่าจะเป็นข้าวเหนียว หรือ ข้าวเจ้า ก็ตาม ผลผลิตที่ชาวนาไทยผลิตได้แต่ละปี เพียงพอสำหรับเลี้ยงคนทั้งประเทศ และยังเพียงพอสำหรับการส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ทำรายได้อย่างงดงามเข้าประเทศทุกๆ ปี จนปัจจุบันทั่วโลกรู้จักประเทศไทยเป็นอย่างดีในฐานะผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก และในจำนวนข้าวที่ส่งออกทั้งหมด มีข้าวหอมมะลิตั้งอยู่ถึงร้อยละ 20

ข้าวหอมมะลิไทย (Thai Hom Mali Rice) ที่ทั่วโลกรู้จักมีเพียง 2 พันธุ์ คือ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 และ กข.15 ได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็นข้าวที่อร่อยที่สุดในโลก เป็นข้าวที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย เรียกว่าเป็นข้าวเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย และจัดเป็นข้าวคุณภาพสูง (Premium Grade) เป็นข้าวนาปี ปลูกได้ปีละครั้ง ผลผลิตมีจำกัด และไทยเป็นเพียงประเทศเดียวที่สามารถปลูกข้าวหอมมะลิไทย เป็นธัญพืชที่มีคุณค่าทางอาหาร มีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ เมื่อหุงสวแล้ว เมล็ดข้าวสวยจะอ่อนนุ่มและอุดมด้วยแร่ธาตุ ประกอบด้วยเส้นใยอาหารสูง และมีวิตามิน บี 1 และ บี 2 แร่เหล็ก แคลเซียม ฟอสฟอรัส ไม่มีกลูเตน จึงไม่ก่อให้เกิดภูมิแพ้ในหมู่ผู้บริโภค

ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2470 ประเทศไทย มียอดการส่งออกข้าวหอมมะลิเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในอัตราเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 1 ล้านตันต่อ 25 ปี จนถึงระดับ 2 ล้านตันต่อ 5 ปี นอกจากนี้ ยังพบว่า พื้นที่การเพาะปลูกข้าวมีอัตราเพิ่มขึ้นเช่นกัน จากเดิมในปี พ.ศ.2470 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิเพียง 16 ล้านไร่ และได้เพิ่มขึ้นเป็น 61 ล้านไร่ ในปี พ.ศ.2547 การส่งออกข้าวไทย ดำเนินการในแบบการค้าเสรี โดยให้ผู้ส่งออกตกลงกับผู้ซื้อในต่างประเทศโดยตรง นอกจากนั้น ยังมีลักษณะการส่งออกข้าวแบบรัฐบาลต่อรัฐบาลอีกด้วย แต่ยอดการจำหน่ายไม่สูงนัก

ยอดการส่งออกข้าวของไทย ในปี พ.ศ. 2544 พบว่า ภาคเอกชน ดำเนินการส่งออกข้าวเป็นจำนวน 7,237,708 ตัน คิดเป็นร้อยละ 96.24 ของยอดการส่งออกข้าวทั้งหมดของประเทศไทย ในขณะที่รัฐบาลส่งออกได้เพียง 282,970 ตัน คิดเป็นร้อยละ 3.76 ของการส่งออกข้าวทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2546 พบว่า การส่งออกข้าวไทยมีปริมาณสูงสุดคิดเป็นจำนวน 7.597 ล้านตัน ทำรายได้กับประเทศไทยคิดเป็นมูลค่า 76,368 ล้านบาท โดยมีพื้นที่การจำหน่ายทั่วโลก รวม 173 ประเทศ ตลาดหลักของการส่งออกข้าวไทย คือ ทวีปเอเชีย แอฟริกา ตะวันออกกลาง อเมริกา ยุโรป และโอเชียเนีย ตามลำดับ (<http://th.wikipedia.org/wiki/>)

ในปี พ.ศ.2548 พบว่า การส่งออกข้าวหอมมะลิไทยมีปริมาณทั้งสิ้น 2,268,426.29 ตัน คิดเป็นมูลค่าการส่งออก 34,447.27 ล้านบาท ประเทศที่นำเข้าจากไทยมากที่สุด 5 อันดับแรกคือ เซเนกัล สหรัฐอเมริกา จีน ฮองกง และ ไอเวอร์รีโคสต์ ตามลำดับ ส่วนชนิดข้าวหอมมะลิไทยที่ส่งออกมากที่สุดคือ ข้าวขาว 100 % ชั้น 2 (<http://www.thaishipper.com/Content/Content.asp?ID=14096>)

ในปีเดียวกันมีการสำรวจ พบว่า มีผู้จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกสินค้าข้าวหอมมะลิไทยจำนวน 213 ราย ผู้ประกอบการธุรกิจตรวจสอบมาตรฐานสินค้าข้าวหอมมะลิไทย (บริษัทเซอร์เวย์) จำนวน 31 ราย และผู้ตรวจสอบมาตรฐานสินค้าข้าวหอมมะลิไทย (เซอร์เวย์เยอร์) จำนวน 608 ราย นับเป็นการเติบโตทางการตลาดที่ค่อนข้างสูง

จากการที่ข้าวหอมมะลิไทยมีเอกลักษณ์ ในเรื่องของกลิ่นหอมคล้ายใบเตย ซึ่งไม่เหมือนใครในตลาดข้าวทั่วโลก จึงส่งผลให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรข้าวหอมมะลิเกิดขึ้น เนื่องจากข้าวหอมมะลิตมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจการค้าข้าวของโลก นั่นเอง ดังเช่น กรณีการนำพันธุ์ข้าวหอมมะลิไทยไปพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ข้าวในสหรัฐอเมริกา จนกลายเป็นประเด็นการแย่งชิงทรัพยากรชีวภาพเกิดขึ้น เป็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งสะท้อนถึงสภาพปัญหาสำคัญ ซึ่งมีความสลับซับซ้อน และยุ่งยากมากขึ้น

คณะอนุกรรมการตรวจสอบการจรรยาบรรณพันธุ์ข้าวหอมมะลิไทย กล่าวถึงปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรชีวภาพจากประเทศเขตร้อนว่า เกิดขึ้นตั้งแต่ในยุคการค้าอาณานิคม ทั้งนี้เนื่องจากในพื้นที่เขตร้อนแถบนี้ มีทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ถึงร้อยละ 90 ของทั้งโลก ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรชีวภาพที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน ก็เนื่องมาจาก มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประเด็นด้านอนุสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศ ด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในสิ่งมีชีวิต ประกอบกับ

ความสำเร็จของการพัฒนาในด้านเทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม ที่มีความเด่นชัดมากขึ้นในช่วงทศวรรษนี้ ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรพันธุกรรมจากประเทศเขตร้อนจะมีความรุนแรง และก่อให้เกิดผลกระทบที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย (http://www.biothai.net/autopage1/show_page.php?t=14&s_id=9&d_id=9)

นายพงษ์ศักดิ์ พงษ์วิเชียร (2548) ประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ กล่าวถึง บทบาทของสื่อมวลชนกับการบริโภคที่ยั่งยืน ในการสัมมนาวิชาการของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ประจำปี พ.ศ.2548 เรื่อง “ช่วยชาติ...ช่วยโลก...ด้วยการบริโภคที่ยั่งยืน” เมื่อ วันพฤหัสบดีที่ 24 พฤศจิกายน 2548 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร ว่า ความยั่งยืนของโลกนี้ อยู่ที่ความมีคุณภาพและคุณธรรมของคนมากกว่าความเจริญทางวัตถุธรรม ตรงนี้คือสิ่งที่เป็หัวใจ คนในปัจจุบัน นำเงินและทรัพยากรในอนาคตมาใช้ก่อน ส่อให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงสอนในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการมีจิตใจพอเพียง เป็นปัจจัยสำคัญในการบริโภคที่พอเพียง ทำอย่างไรเราจึงจะสื่อสารทำความเข้าใจเพื่อถ่ายทอดหลักคิด แนวทางที่ดีๆ ไปสู่คนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชน ซึ่งสื่อมวลชนจะเข้ามามีบทบาทโดยตรง สื่อมวลชนในที่นี้มีใช้เพียงโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เท่านั้น แต่การใช้อินเตอร์เน็ต มือถือก็เป็นสื่อที่สำคัญในปัจจุบัน ดังนั้น หากจะพูดถึงสื่อมวลชน ก็ต้องพูดถึงตนเองก่อนบทบาทของสื่อกับการบริโภคในปัจจุบัน เป็นการส่งเสริมการบริโภคที่ไม่ยั่งยืนแทบทั้งสิ้น ทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุ ซึ่งสื่อของรัฐควรจะเป็นผู้ส่งเสริมสิ่งดีๆ แต่กลับไม่ทำ เหมือนการนำท่อประปามาระบายน้ำเสีย ดังนั้น บทบาทของสื่อ คือ ควรส่งเสริมด้านคุณธรรมแก่ผู้คนให้มากกว่านี้ (http://www.tei.or.th/AC2005/pdf/Summary_Presentation_2.pdf)

และนั่นเป็นบทบาทหนึ่งของสื่อมวลชน นอกจากนี้ ยังมีกรกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้มากมาย อาทิเช่น บทบาทต่อความเป็นสังคม บทบาทต่อเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม บทบาทต่อการเมือง สังคม ศิลปะและวัฒนธรรม ฯลฯ แต่ก็พอจะสรุปบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน ที่สำคัญ ได้ 3 ประการ คือ 1) การทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ 2) การทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความหมาย และ 3) การทำหน้าที่เป็นผู้ตอบสนองต่อสังคม (narinn@chiangmai.ac.th)

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ข้าวมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของไทย ไม่ว่าจะเป็นยอดการจำหน่ายที่สูงขึ้นทุกปี และพื้นที่การจำหน่ายที่มีกว่า 173 ประเทศทั่วโลก จนเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรทางชีวภาพเกิดขึ้นกับข้าวหอมมะลิของไทย นั่นแสดงให้เห็นว่า ข้าวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของโลกเป็นอย่างมาก ข้าวหอมมะลิเปรียบเสมือนเอกลักษณ์หรือตัวแทนของข้าวไทย ซึ่งไม่เหมือนข้าวของประเทศใดในโลก สื่อมวลชนจะมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างและส่งเสริมคุณค่าของข้าวหอมมะลิไทยให้เป็นที่รู้จัก และยังคงดำรงอยู่ซึ่งคุณค่าแห่งข้าวหอมมะลิไทย นั่นเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า ปัจจุบันสื่อมวลชนมีบทบาทในเรื่องนี้อย่างไร ในการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิไทย

ปัญหาในการวิจัย (Research Problems)

1. ในปัจจุบันปัญหาของข้าวหอมมะลิมีอะไรบ้างและสื่อมวลชนมีบทบาทอย่างไรในการสร้างเสริมคุณค่าให้กับข้าวหอมมะลิไทย
2. แนวทางในการพัฒนาบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างเสริมคุณค่าให้กับข้าวหอมมะลิไทยควรเป็นอย่างไร
3. แนวโน้มของประเด็นที่อยู่ในความสนใจของสื่อมวลชนเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Study)

1. เพื่อทราบบทบาทของสื่อมวลชน ในการสร้างเสริมคุณค่าให้กับข้าวหอมมะลิไทย
2. เพื่อทราบแนวทางในการพัฒนาบทบาทของสื่อมวลชน ในการสร้างเสริมคุณค่าให้กับข้าวหอมมะลิไทย
3. เพื่อทราบภาพอนาคตของสื่อมวลชนในบทบาทการสร้างเสริมคุณค่าให้กับข้าวหอมมะลิไทย

ขอบเขตของการวิจัย (Scopes of the Study)

การดำเนินการวิจัย เรื่อง “การศึกษารolesของสื่อมวลชนในการสร้างเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิไทย” ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะบทบาทของสื่อมวลชนไทย ในเรื่องการสร้างเสริมคุณค่าให้กับข้าวหอมมะลิไทยเท่านั้น ประกอบด้วยสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ในสายข่าวเกษตรกรรม อาทิ สื่อโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

การดำเนินการวิจัย เรื่อง “การศึกษารolesของสื่อมวลชนในการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิไทย” ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาอนาคต โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi techniques) ใช้แบบสอบถามปลายเปิด แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เป็นเครื่องมือในการวิจัย